

11.6.1153

45104/P

W. RUIZ

5104/p

42550

VERHANDELING
O V B R D E N
RADIX RATANHÆ,
(als nieuw Geneesmiddel.)

D O O R
DON HIPOLITO RUIZ,
*Eersten Botanist in de Expeditie naar Peru en van de
Koninklijke Tuinen te Madrid, Lid van het Koninklijk
Collegie der Geneeskunde en het Koninklijk Collegie
der Apothekers te Madrid.*

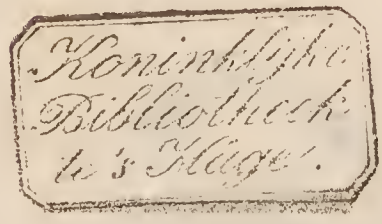
M E T E E N
U I T T R E K S E L
U I T D E
V E R H A N D E L I N G

V A N
Dr. R E E C E,
te London.

U I T H E T E N G E L S C H.
E N E E N
N A S C H R I F T
V A N D E N
H O L L A N D S C H E N V E R T A L E R,
ter aanprijzing van dit Middel.

T E A M S T E R D A M , B I J
L O D E W I J K V A N E S.
1 8 1 5.

221 1111 1111 1111

11 1111 1111 1111 1111

1111 1111 1111 1111

1111 1111 1111 1111 1111

1111 1111 1111

1111 1111 1111 1111

1111 1111

1111 1111 1111 1111

1111 1111 1111 1111

1111 1111 1111 1111

1111 1111

1111 1111 1111 1111

1111 1111

1111 1111 1111 1111 1111

1111 1111 1111 1111

1111 1111 1111 1111

1111 1111 1111 1111 1111

1111

B E R I G T

V A N D E N

U I T G E V E R .

Hoe zeer deze Verhandeling eene plaats in de door mij uitgegeven wordende Jaarboeken der Genees-, Heel- en Natuurkunde, van het Genootschap *Arti Salutiferae*, is ingeruimd, heb ik echter, daar toe aangespoord, gemeend, velen, die van dezelve geene bezitters zijn, geen ondienst te zullen doen met eene afzonderlijke uitgave, opdat, men met dit middel meer alge-

IV BERIGT VAN DEN UITGEVER.

meen bekend worde, deszelfs geneeskundige krachten leere kennen, en daar uit een nuttig gevolg ten behoeve der lijdenden zou kunnen voortvloeyen, en het tevens blijken zoude of het billijk zij aan dit middel eenen zoo ruimschoots toegezwaaiden lof toe te kennen.

VERHANDELING

OVER DEN

RADIX RATANHIAE,

door

DON HIPOLITO RUIZ,

EERSTEN BOTANIST IN DE EXPEDITIE
NAAR PERUEN VAN DE KONINKLIJKE
TUINEN TE MADRID; LID VAN
HET KONINKLIJK COLLEGIE
DER GENEESKUNDE EN HET
KONINKLIJK COLLEGIE
DER APOTHEKERS
TE MADRID.

Uit het Engelsch.

I N L E I D I N G.

De Ratanhia-wortel was in *Engeland* niet bekend voor den jaare 1808, toen Doctor RICHARD REE-CE eene verhandeling over deszelfs geneeskrachtige

A

ei

eigenschappen in het licht gaf, sedert welken tijd dezelve algemeen gebruikt geworden is, als een *Tonisch* middel in tusschenpoozende koortsen, en andere gevallen van verzwakking. Toen in den jaare 1809 het *Collegium medicum* te London, zich met de herziening van deszelfs Apotheek bezig hield, begeerden verscheiden leden, welke den *Ratanhiawortel* beproefd hadden, dat dezelve in dit werk zouden opgenomen worden, dan men maakte de tegenwerping, dat de geschiedenis dezer plant hun ten eenemale onbekend was. Uit de verhandeling van Doctor HIPOLITO RUIZ blijkt nogtans, dat dit middel reeds in den jaare 1782 te *Madrid* in de geneeskundige practijk ingevoerd, in een uitgebreid verflag deswegens publiek gemaakt was in de verhandelingen van het *Collegium Medicum* te *Madrid*, een gewigtig en alom bekend werk, waarvan het Londonfche Collegie zeker onbewust geweest is.

Dr. REECE spreekt van den *Ratanhia wortel* enkel als van een *Tonisch* middel: doch Dr. RUIZ beveeld het ten sterkste aan tegen bloedvloeiingen, slijmvloeden en witten vloed. Volgens het getuigenis van den Baronet SIR HENRIJ HALFORD, M. D. van Dr. FERRIAR van *Manchester*; Dr. PEARSON, Dr. CHESTON en anderen, is het zonder twijfel een krachtig *tonisch* geneesmiddel, in veele opzichten den kina overtreffende, daar het niet allen aangener van smaak en geschikter voor de maag is, maar ook de ingewanden niet in de war brengt, wanneer het in volle *doses* gegeven wordt.

wordt. Het is zeker het werkzaamste maagmiddel, dat bekend is. Uit hoofde van deszelfs zamentrekkende kracht en schoone roode kleur, is het van onheugelijke tijden herwaarts, door de Peruvaansche Dames als een tandmiddel gebruikt geworden, waartoe het onlangs ook in *Engeland* in gebruik genomen is, op raad van den Heer HERTZ in deszelfs volkschrift *over de Tandten*.

Het *Extract* in Zuidamerica bereid naar het voorschrift van Dr. RUIZ, is voortreffelijk. Men heeft hetzelfde ook in *Engeland* bereid, doch door de langdurige kooking, welke daar noodzakelijk wordt, gaat de kracht van den wortel verloren. Dr. REECE, die dit middel het eerst in *Engeland* aanbevolen heeft, is natuurlijk begerig, dat hetzelfde zijnen verkregen roem behoude; het *Extract* bij hem te krijgen, *Medical Hall, 171 Picadilly*, is het echte Americaansche toebereidsel.

In *Portugal* is het *Extract* der *Ratanhia* sedert langen tijd gebruikt in de bereiding van den portwijn, om aan denzelfven meer sterkte en zwaarte te geven. De geneeskracht van den portwijn moet alleen daaraan toegeschreven worden, alzoo Dr. FERRIAR bevonden heeft, dat in rotkoorsen het *Extract* der *Ratanhia* alle die heilzaame uitwerking, als de portwijn, gehad heeft, zonder deszelfs nadeelige gevolgen te weeg te brengen, als bij voorbeeld ijlhoofdigheid &c., eene bijzonderheid, welke hetzelfde tot een allergewigtigst geneesmiddel maakt in vele gevallen van verzwakking, waarin men het

gestel moet versterken, zonder de ontsteking te bevorderen.

London 6 Novemb 1813.

De Engelsche Vertaler.

H O O F D S T U K . I.

Van de Ratanhiaplant, de landstreken, waar dezelve gevonden wordt; derzelve onderscheiden namen, en waartoe men in America den wortel pleeg te gebruiken.

De *Ratanhia* is eene plant van het geslacht *Krameria* volgens de beschrijving van LINNAEUS. In de provincie van *Huanuco* draagt zij den naam van *Ratanhia*, hetwelk eene plant beteekent, die zich over den grond uitbreidt. In die van *Tarma* wordt zij *Mapato* of *Broddelplant* genoemd, omdat de bladen en bloemen aan eenige der teederste takjes met een dik en witachtig dons bedekt zijn, terwijl de bladellooze takken eene zwartachtige of donkerbruine kleur hebben. In dezelfde provincie heet zij ook *Pumachucu* of *Birette de Leon*, veelligt uit hoofde van de gedaante der knoppen, die alvorens zij zich openen, naar een stukje papier gelijken, in den vorm van eenen kegel gerold, en nadat zij uitgebot zijn, de gedaante van eenen vlinder aannemen, met het breedste bloemblad omhoog, op de wijze van eenen grenadiersmuts. Eindelijk in de provincien van *Huaro-cheri*, *Canta* en *Jauxa* geven sommigen daaraan den

den naam van *Pumachucn*, doch gewoonlijker dien van wortel voor de tanden, onder welke benaming dezelve mede in *Lima* bekend is. Onder alle deze onderscheidene namen heb ik dien van *Ratanhia* verkozen, zoowel omdat dezelve mij meest overeenkomstig met den aard der plant voorkomt, als wijl dezelve gewoonlijk dus genoemd wordt in de provincie van *Huanuco*.

De *Ratanhia* wordt in menigte gevonden in de nabuurschap der stad *Huanuco*, op de hooge landen van *Puelles* en overige daaraan grenzende streken, op den gebroken, ongelijken grond van *Camcham* en *Higueras*, alsmede op de hooge landen, welke zich van *Huanuco* tot *Ambo* uitstrekken, tot op vijf mijlen afstands van die stad. Men vind dezelve nog van *Ambo* tot *Huaviaca*, eene landstreek behoorende tot de provincie van *Tarma*, dicht bij de stad van dien naam, en in de valleijen van *Tarmatamba*, op den weg van *Tarma* naar *Xauxa*. Eindelijk op den gebroken ongelijken grond en heuvelen van *Cauta*, omstreeks *Abragillo*, *Huamantäga*, *Quive* en *Tanga*, alsmede de provincien van *Huarocheri*, *Caxatambo* en *Huamalies*. Zij groeit in het wild, op zandige, kalkachtige, drooge en barre gronden, welke aan de stralen der zon zijn blootgesteld, aan den voet van lage heuvelen. In den jaare 1779 ontdekte ik dezelve in de provincie van *Tarma*, alwaar ik haar beschreef en eene afbeelding daarvan liet maken; weinige dagen daarna ontmoette ik haar weder op den weg van *Xauxa*: in 1780 vondt ik dezelve in de provin-

cie van *Huarochei*, en in 1784 op den heeten bodem der provincie van *Canta*.

Ik wist niet, welk gebruik de inwooners van *Peru* van deze plant maakten, tot dat ik den jaare 1784, op eenen dag in de stad *Huanuco* een bezoek affeggende, bemerkte, dat eenige Dames haare tanden met een klein stukje rood hout wreven, en op mijne vragen, welke soort van hout het was, en waartoe zij hetzelfde gebruikten, ten antwoord kreeg, dat het de wortel was van eene plant, *Ratanhia* genoemd, in *Lima* bekend bij den naam van wortel voor de tanden, dat zoo als ik zag, zij het gebruikten, namelijk om hare tanden te zuiveren en vasttemaken, en te gelijker tijd hare lippen te kleuren. Ik vroeg haar of die plant in *Huanuco* gebouwd werd, en of zij in de mogelijkheid waren mij er eene van te bezorgen. Eenige minuten daarna werd er eene gebragt in vollen bloei, wanneer ik dadelijk bespeurde, dat zij van dezelfde soort van *Krameria Triandra* was, welke ik in den jaare 1780 in *Huanuco* gevonden en in 1779 in *Tarma* ontdekt en beschreven had, hoewel ik destijds niet wist, dat dezelve *Ratanhia* genoemd werd, noch welk gebruik men daarvan te *Huanuco* en *Lima* maakte, alwaar de wortel te bekomen is, bij de zoogenaamde *Pulperos*, die allerhande eetbaare waren in het klein verkoopen, een half reaal van het geld van 't land voor eene kleine handvol: dezen koopen het van Indiaanen van *Canta* en *Huarochei*, die zich met de inzameling van medicinaale planten bezig houden en dezelve

op

op de feestdagen naar *Lima* brengen, tegelijk met de *Calaguala*, *Quinclumali*, *Pumysanca* en andere kruiden, van bekend gebruik.

H O O F D S T U K II.

Ontdekking van de bloedstelpende kracht der Ratanhia, en wijze van bereiding van het Extract uit den wortel.

Na dus bekend te zijn geworden met het gebruik, hetwelk de inwooners van *Huanuco* van den wortel der *Ratanhia* maakten, begon ik op hun voorbeeld mijne tanden daarmede schoon te maaken; dan, waarnemende, dat dezelve eene zamentrekkende kracht bezat, meer dan eenig ander middel in het plantenrijk, besloot ik proeven te nemen, in hoe verre dezelve dienen konde tot stelping van bloedingen, waartegen ik mij verbeeldde dezelve bijzonder werkzaam te moeten zijn, om den bovenmaate zamentrekkenden smaak, welken men dadelijk bij het kaauwen bemerkt.

Ten dien einde deed ik eene hoeveelheid van de wortelen verzamelen en legde die, na wel gewaschen en in kleine stukjes gesneden te zijn, gedurende eenen nacht in koud water, zette dezelve vervolgens te koken op een helder vuur, tot dat het water sterk geferwd was: ik goot dit eerste vocht daaraf, bewaarde het en deed op nieuws water op de wortelen, hetwelk ik zoolang liet koken, tot dat ik dacht, men er niets meer uit konde krijgen;

daarop vereenigde ik beide afkookfels, en goot dezelve door dubbel flanel en liet ze uitdampen boven het vuur, tot dat het extract de dikte van dunnen honing verkregen had. In dezen staat nam ik hetzelfde van het vuur, en na het in papieren bakjes gedaan te hebben, stelde ik het bloot aan de hitte der zon, welke altoos zeer sterk is in die stad, tot dat het hard en bros geworden was, even als het uitgeperste sap van den *Aloë*, zuiver, doorschijnend als kristal, van eene zeer hoogroode kleur, en zoo zeer gelijkende naar het echte, onvervalschte Draakenbloed, dat men ligtelijk het eene met het andere zoude kunnen verwisfelen, indien men niet de voorzorg gebruikte van het te voren door den smaak te beproeven: alsdan laat het zich gemakkelijk van het Draakenbloed onderscheiden, daar het brozer is, zamentrekkender en van eenen bitteren smaak, zonder aan de tanden te blijven hangen, wanneer het gekaauwd wordt; op het vuur geworpen, brandt het zonder smelten en zonder merkbaar eenige harstachtige reuk van zich te geven.

De zamentrekkende smaak van dit extract overtreft verre dat van den *Tormentilla erecta* of van de *Polygonum Bistorta*, en zoo menig ander enkelvoudig en zamengefteld middel, inwendig tot stelping der bloedvloeiingen gebruikt.

De ondervinding heeft mij geleerd, dat het extract der *Ratanhia* veel beter en krachtiger is, wanneer het uit de versche wortelen bereid wordt, dan wanneer men de gedroogde daartoe gebruikt; uit de
ver-

verfche worden de zoutdeelen door het water spoediger uitgetrokken, zij behoeven derhalve niet zoo lang over het vuur te zijn, waardoor toch altijd iets van de kleur en overige eigenschappen van het kruid verloren gaan: daarenboven begrijpt men ligtelijk, dat om het *extract* uit de gedroogde wortelen even zuiver, glinsterend, hoogrood en doorschijnend te verkrijgen, meer tijd, moeite en oplettenheid noodig is. Men ziet het onderscheid, wanneer men een dun stukje van het laatste voor het licht houdt, hetzelfde is in 't geheel niet doorschijnend, indien het bij ongeluk, onder het uitdampen, eene bruine kleur gekregen heeft, of wanneer men bij het koken ijzere instrumenten of potten gebruikt heeft, alzo de zuurstof, welke de *Ratanhia* bevat, zich dadelijk vereenigd met het ijzer, en eenen inkt vormt, geschikt om te schrijven. Hier komt nog bij, dat het extract door de langdurige kooking geheel ontbonden wordt, zoodat wanneer men het gedroogd extract naderhand in water oplost, een roodachtig poeder zich daarvan afzondert: bovendien bevat het eene hoeveelheid koolstof, en somtijds een goed gedeelte *empyreuma*.

Om derhalve het extract wel te bereiden, moet dezelfde hoeveelheid wortelen, niet meer dan twee kookingen ondergaan, met zesmaal zoo veel gewoon water telken reize; want meermaalen gekookt, worden zij smaakeloos en geven, nadat het vocht koud geworden is, indien men meer dan de helft heeft laten verkóoken, een grondfap, hetwelk geen zouten noch zamentrekkenden smaak meer heeft,

en genoegzaam is om aan het zuiverste extract, uit de twee eerste kookingen verkregen. deszelfs doorschijnende helderheid te beneemen, en de geneeskraft te verzwakken, zoodat men elke *dosis* moet versterken. Ook heb ik gevonden dat het veel beter is aan het extract de vereischte dikte te geven, door hetzelfde blootstellen aan de hitte van de zon, of van het vuur, dan door middel van eene distilleerkolf: zoodra het zoo stevig als honig geworden is, moet het in platte borden van aardewerk of in papieren bakken gedaan worden.

H O O F D S T U K III.

Proeven met het extract van de Ratanhia genomen.

Ter voldoening van mijn voornemen om de zamentrekkende kraft, welke ik zoo bijzonder in dezen wortel meende te bespeuren, op de proef te stellen, zond ik uit naam van mij en mijnen Collega DON JOSEPH PAYON, die hetzelfde denkbeeld daaromtrent had opgevat, een monster van het extract der *Ratanhia* aan Dr. DON COSME BUENO, *Physicus* en *Cosmographus* voor *Peru*. Alhoewel wij vernamen, dat hetzelfde hem ter hand gekomen was, bleeven wij onbewust, of hij eenige proeven daarmede genomen had, en wat derzelve uitslag geweest was; dan voor ons vertrek naar *Lima* had het volgend geval in de stad *Huanuco* plaats.

De

De zoon eens zilversmits, met naame *Mego*, een jongeling tusfchen de tien en twaalf jaaren oud, kreeg zulk eene geweldige bloedvloeijing uit mond en neus, dat hij voor dood bleef liggen, en niet in staat was om in bed regt op te zitten. De Chirurgen DON NARCISO BRACAMONTE had die middelen in het werk gesteld, welke in diergelijke gevallen, door de beste Artsen, gewoonlijk gebruikt worden, zonder dat het hem gelukt was den vloed te stoppen. Toen ik toevallig op den tweeden dag in den winkel van den vader kwam, verhaalde mij deze met gróote droefheid het geval, en vroeg mij, of ik onder mijne gemaakte ontdekkingen niet eenig middel gevonden had, magtig genoeg om eene bloeding te stoppen, welke zijnen zoon geheel van krachten beroofd had, en door de geweldige van tijd tot tijd wederkerende brakingen dreigde doodelijk te zullen worden. Ik trooste den vader en verhaalde hem, dat ik een extract uit de *Ratanhia-wortel* bereid had, hetwelk welligt in staat zoude zijn den vloed te stoppen, maar dat ik alvorens den Doctor spreken moest, die over zijnen zoon ging. Weinige oogenblikken, nadat ik te huis gekomen was, kwam bovengemelde BRACAMONTE bij mij, door den zilversmit gezonden. Na het extract gepróefd en de buitengemeene zamentrekken- de kracht daarvan bemerkt te hebben, oordeelde hij aan den patient eene drachme te moeten geven in twee oncen water opgelost, met eenige weinige druppelen zuur of gedistilleerden azijn: met deze hoeveelheid gelukte het hem de bloeding te stelpen, zonder

der iets meer noodig te hebben; den derden dag was de jongen hersteld en in staat om uittegaan.

Dezelfde Chirurgijn, verbaasd over de spoedige en wonderdadige uitwerking van het extract, verzocht mij om eene geringe hoeveelheid van hetzelfde, ten einde nieuwe proeven daarmede te nemen, en ons hoe langer zoo meer van deszelfs bloedstelpende kracht te overtuigen. Op dien tijd was in dezelfde stad *Huanuco* de flavin van eenen koopman met naame DON BAVILIO MEDRANO gevaarlijk ziek en zonder hoop van ooit hare gezondheid weder te krijgen, welke zij sedert bijna twee jaren verloren had, ten gevolge van eenen genoegzaam altoos duurenden vloed der *menses*; zij had eene ligte koorts en haare zwakte was zoo groot, dat zij zich niet zonder hulp van anderen, van de eene plaats naar de andere konde begeven. Zij was zeer vermagerd, en had allen eetenslust verloren. De Heer BRACAMONTE, die deze vrouw, door alle andere Artsen opgegeven, bediende, en even als de voorigen alle mogelijke middelen vruchteloos had in 't werk gesteld, bemoedigd door de uitwerking, welke het extract der *Ratanhia* op den zoon van MEGO gehad had, besloot dezelfde *dosis* aan deze flavin te geven; daar het hem met de eerste gifte gelukte, het weinige bloed, dat vloeide, te stelpen, gaf hij haar op den derden dag slechts de helft; op den vijfden gevoelde de zieke zich een weinig beter, en had wat trek tot eeten; op den zesden gaf hij haar wederom eene halve drachme; en in negen dagen was de flavin in staat om uittegaan, leunende
op

op eenen stok. In eene maand tijds bevond zij zich geheel bevrijd van koorts, at met smaak van alles, in één woord, was zoo wel, dat zij wederom op de heilige dagen uitging om koekjes langs de straat te verkoopen; haare herstelling ging op deze wijze voort, zonder eenige tusfchenpoofing.

Twee maanden daarna vertrok ik met mijne reisgefellens van *Huanuco* naar *Lima*, om van daar naar *Spanje* terugtekeeren. Als ik mijn bezoek afleide bij Doctor DON COSMÉ BUENO, verhaalde hij mij, dat zijne dochter zeer verzwakt was door eenen zwaaren vloed der *menfes*, welke reeds acht dagen geduurd had, en dat hij zeer bedroefd was, wijl het hem niet gelukt was denzelven te keer te gaan met het fap van brandnetels, noch met *opium*, noch met andere geneesmiddelen, welke hij haar toegediend had. Ik verhaalde dezen beroemden *phyficus*, welke uitwerking het extract der *Rátanhia* in de twee voormelde gevallen gehad had, waarop hij dadelijk dezelfde dofis van het extract aan zijne dochter geven liet: de vloed hield op, zonder dat men eene tweede portie noodig had. Den volgenden dag ftond de patient op; den vijfden daaraanvolgenden was zij geheel hersteld en fterk, en federt heeft zij geene de minfte ftoornis van hare gezondheid ondervonden.

Den 26^{ften} Meij 1794. fchreef PATER FRANCISCUS GONZALEZ LAGUNA mij van *Lima*, welke wondervolle uitwerkfelen het extract, het geen ik hem in twee kleine fleschjes naliet, in die ftad gehad had: hij verhaalde, dat eene Non, de

ZUS-

zuster van den Heer GALLOS, welke zeer gevaarlijk ziek geweest was, aan eenen aanhoudenden en verouderden vloed, met dit extract genezen was. Eindelijk dat een Mulat, welke bij Dr. DON COSME BUENO te huis lag, en eenen zeer flechten staat van gezondheid genoot, door het gebruik van dit extract alleen, zonder eenig ander middel hoegenaamd, van dag tot dag begon te beteren. Na mijne terugkomst in *Spanje* is het extract der *Ratanhia* te *Madrid* en elders toegediend geworden door de Geneesheeren DON IGNACIA RUIZ DE LUZURIAGA, DON GINES LARIO, DON JUAN NAVAL, DON MANUEL CASAL, DON JOSEPH LOPEZ en anderen, aan welke ik deszelfs bloedstelpende en *tonus*-gevende krachten verhaald had, en de bewonderingwaardige uitwerking, welke ik daarvan in voorengemelde gevallen gezien had: bij elke gelegenheid welke zich opdeed, om van hetzelfde gebruik te maken, hebben deze Heeren bevonden dat het in Europa dezelfde uitwerking doet, welke het in *Peru* gehad heeft.

Nadat in het eerste Deel der Berigten van het Koninklijk Geneeskundig Collegie te *Madrid* hiervan verflag gedaan was, zijn alle de evengenoemde Doctoren met het gebruik der *Ratanhia* voortgegaan, en behalve dezen nog de Heeren DON JUAN LUQUE, DON ANTONIO SOLDEVILLA, DON THOMAS TURA, DON FRANCIS ANTO ZUNZUNEGUI, DON PEDRO HERNANDEZ, DON JUAN MANUEL PEREZ DE SANTA CRUZ, DON FREDERICO DE LA OLIVA, DON JOSE

SE ORTEGA DE TAMAYO, DON ANTONIO BARBAJOSA, DON PEDRO DE LAS HERAS en verscheiden anderen, zoo wel in de hoofdstad, als in de provincien. Behalve het gebruik daarvan gemaakt tot stelping van bloedingen, uit welke oorzaak ook voortspruitende, heeft men hetzelfde ook gegeven, om den vloed der kraamvrouwen en de bloeding van versche wonden te doen ophouden.

De zamentrekkende kracht, welke het bezit, maakt het waarschijnlijk zeer geschikt voor de militaire hospitaalen om zweren in den mond en het tandvleesch te genezen, en de tanden vasttemaken.

Het heeft in het genezen der bloedvloeiingen door de piswegen dezelfde kracht getoond, als in de overige.

In alle de gevallen, waarin dit extract gebruikt is geworden, heeft het altoos de grootste uitwerking gehad, zonder eenige dier nadeelen te bewerken, waaraan men anders bij het gebruik van zamentrekkende middelen blootgesteld is, zoodat ik hetzelfde bijzonder nuttig oordeel, ja zelfs onmisbaar en wel waardig keur, om onder het getal der bloedstelpende geneesmiddelen opgenomen te worden, als het onschuldigste, krachtigste en werkzaamste, hetgeen men tot hiertoe in het plantenrijk ontdekt heeft.

H O O F D S T U K. I V.

*Geneeskracht van den wortel en het extract
der Ratanhia.*

Ten allen tijde heeft het menschelijk geslacht getracht het gebruik en de kracht der planten en andere voortbrengfelen der natuur te ontdekken tot verligting der kwalen en ongesteldheden, waaraan hetzelfde onderhevig is: wilde volkeren en onbeschaafde natiën hebben, gelijk BRUNN zegt, op deze wijze tot de vorderingen der geneeskunde bijgedragen; de eerste ontdekking der gewigtigste middelen is men zelden aan geleerden en natuurkundigen verschuldigd, terwijl men de verdere uitbreiding, het onderzoek naar derzelve bestanddeelen, de toepassing op onderscheidene gevallen, en de vermenging en bereiding tot uitgestrekter nut alleen aan dezelve te danken heeft.

Met den wortel der *Ratanhia* is het even zoo gelegen. Reeds van onheugchelijke tijden herwaarts werd dezelve door de inboorlingen van *Peru* als een behoedmiddel voor de tanden gebruikt, daar zij denzelve in den mond hielden, zoo dikwijls de tanden los of het tandvleesch ongesteld was. Naderhand strekte zich het gebruik daarvan onder de Spaansche Creoolen uit, vooral onder de schoone kunne, die gewoon geweest zijnde hare tanden met den wortel der *Pichana* (eene plant van het geslacht *Sida*, die, hoewel zacht en geschikt om de vuilgneid der tanden wegtenemen, nochtans de eigenenschap heeft van het tandvleesch week en de tanden

los

los te maken) te wrijven, ten laatste genoodzaakt waren hare toevlucht tot den wortel der *Ratanhia* te nemen, ten einde dezelve weder vasttemaken: bovendien geeft dezelve aan de lippen eene roosenroode kleur, die den ganschen dag duurt, wanneer men dien des morgens kaauwt en eenigen tijd in den mond houdt.

Zoodra ik den wortel in den mond nam, bemerkte ik, gelijk hiervoren in het 2de hoofdstuk gemeld is, deszelfs zamentrekkende kracht, verre die van alle andere planten te bovengaande, welke ik tot hiertoe geproefd had; tevens bragt deszelfs roode kleur mij op het denkbeeld, dat men welligt met voordeel van denzelven tot verwing zoude kunnen gebruik maken. Om hiervan de proef te nemen, liet ik eenige katoenen klederen in een kookfel der *Ratanhia* werpen, na dezelve te voren in een aftrekfel van aluin gedoopt te hebben, en nadat zij eenigen tijd gekookt hadden, waren zij met eene vaste roode kleur geverwd, die, hoezeer dezelve daarna verscheiden malen gewasfchen werden, nimmer verschoten is.

Eindelijk heeft de ondervinding geleerd, dat het Extract der *Ratanhia* met eenige harstachtige zelfstandigheid vermengd en op een stukje linnen gesmeerd, een krachtig middel is om de verflappte deelen te versterken en zweren te genezen, nadat dezelve eerst gereinigd zijn (*); ook de

poe-

(*) Het *Extract* der *Ratanhia* op een stuk linnen gestreken, volgens het voorschrift in deze verhandeling gegeven, en gelegd op ge-

poeder daarvan op versche wonden gestrooid, stelpt spoedig het bloed (†); als eene mondspoeling gegeven, is het een verwonderlijk middel om eenen zeeren mond te genezen en het tandvleesch te versterken; droog gekaauwd heeft het, gelijk anderen menen, meer kracht om de tanden vasttemaken, dan wanneer het met water aangelengd is.

Naar de uitwerking te oordeelen, welke het *Extract* der *Ratanhia* gehad heeft, moet men besluiten, dat het op de bloedvaten en de verwijderde deelen werkt. Twee Doctoren hebben opgemerkt dat in vier gevallen, waarin het *Extract* gegeven was, om het bloed te stelpen, hetzelfde tevens de pijn verligt heeft. Beiden nogtans zeiden mij, een grooter aantal van proeven noodig te hebben, alvorens dit met zekerheid te kunnen staande houden, alzoo de pijn door het bloedverlies had kunnen veroorzaakt zijn, hetwelk ophoudende, de pijn ophield.

Dit *Extract* kan gebruikt worden in alle de gevallen, waarin Draakenbloed wordt voorgeschreven; het is van krachtiger en betere uitwerking, dan deze harstachtige zelfstandigheid, welke over 't algemeen zelden zuiver te bekomen is: men weet, dat

brooken deelen, heeft dikwijls eene goede uitwerking gehad, gelijk het door Dr. DON EUSEBIA BUENO en andere Chirurgen gebruikt is geworden.

(†) Wanneer na het trekken van eene of meerder kiezen het bloed te sterk vloeit, en men van het *Extract* der *Ratanhia* in poeder in de holligheid doet, hetzelfde een weinig omlaag drukkende, zoo houdt de bloeding daadelyk op. Met hetzelfde gemak sluit men daarmede de openingen door eene aderlating of bloedzuigers veroorzaakt.

dat verscheiden foorten daarvan naar Europa komen, welke ontwijfelbaar verzameld zijn van planten, aan elkander ongelijk. In plaats van den *Calamus Rotang*. LINN. *Spec. Plant.* 463, waarvan men eeniglijk gebruik moest maken, neemt men eene foort van *Croton*, welke in de boschen en heete en laage plaatsen, nabij de dorpen van *Pozuzo*, *Muna*, *Chactla* en andere plaatsen in de nabuurschap der *Andes* gelegen, menigvuldig groeit, en meer andere foorten van planten, welke tot heden toe in de kruidkunde onbekend zijn. Nog weet men, dat kooplieden en winkeliers hetzelfde dikwijls vervalschen tot groot nadeel der gezondheid van diegenen, die hetzelfde gebruiken. Om deze reden en wijl het *Extract* der *Ratanhia* niet van eene harstachtige natuur is, daar het eenigszins bitter van smaak is, als de kina, waardoor het kan geoordeeld worden meer of min maagversterkend, toongevend en zamentrekkend te zijn, moet het den voorrang hebben boven het Draakenbloed, en elke andere gomachtige of harstachtige zelfstandigheid, zoo dikwijls het noodzakelijk is, inwendig een bloedstelpend middel te geven.

De wortel of de verzadigde *Tinctuur* der *Ratanhia* is insgelijks veel beter geschikt tot reiniging en bevestiging der tanden, dan die dunne stokjes met Draakenbloed overdekt, of de wortelen van zoethout, *Malvavisco* en andere van dezelfde foort, vooral wanneer zij niet geprepareerd zijn, welke sommigen gebruiken om de vuilheid der tanden wegtenemen, wijl dezelve daardoor losgemaakt wor-

den, terwijl de wortel der *Ratanhia* daarentegen dezelve vastmaakt en versterkt.

H O O F D S T U K. V.

*In welke hoeveelheid en op welke wijze moet het
Extract en de wortel der Ratanhia gegeven
worden?*

Gewoonlijk heeft men tot stelping der bloedvloei-
jingen het *Extract* doen oplossen in Roozenwater of
gewoon water, en bij elke dosis gevoegd, tien en
twintig druppels *Elix. Vitrioli acid.* of *Acet
destillat.*

De gewoone dosis van het *Extract* voor kinderen
van 12 jaren, is een tot twee scrupels, voor vol-
wasfen personen, van eene halve tot eene geheele
drachme. De hoeveelheid waters tot elke portie
vereischt, is willekeurig, en wordt door den Arts
naar goedvinden bepaald. Men heeft bevonden, dat
bij eenige lijders de eerste *dosis* genoegzaam geweest
is, om het bloed te stelpen, bij andere de twee-
de — en dat men zelden meer dan drie *doses* noo-
dig gehad heeft. Niettemin zijn eenige Doctoren,
ten einde zich te beter van de genezing te verzeke-
ren, nadat de bloeding opgehouden had, voortge-
gaan met het geven van eene of meerdere *dosis*,
en dat vooral bij zoodanigen, welke, behalve de bloe-
ding, tevens met eenen hoest gekweld waren.

Men heeft almede bij ondervinding, dat om eenen
vloed in korten tijd te stoppen, men noodig heeft
eene

eene geheele drachme in eens te geven en wel in den beginne, wyl eene mindere hoeveelheid niet zoo fchielijk, als men wenschen mogt, dezelfde uitwerking doet, alhoewel dezelve in kortere tusfchenpoozen herhaald wordt. Nadat de bloeding gestild is, is het genoeg, ten einde de genezing te voltooijen, indien men aan den zieken twee drachmen van het extract op de twee eerste morgen geeft en de volgende dagen deze *dosis* verminderd, tot dat de Doctor oordeelt dezelve zonder nadeel geheel te kunnen nalaten. Sommige zieken hebben verscheiden dagen achter elkander een vierde gedeelte van eene *dosis* genomen, in het denkbeeld van daardoor de genezing zekerder te maken. Niemand heeft ooit eenig nadeel ondervonden van deszelfs gebruik, eenen tijd lang voortgezet te hebben: een der overtuigendste bewijzen hiervan is, dat de Marquis DE SAN SIMON, van eene bloedspuwing, veroorzaakt door wonden in den oorlog gekregen, door dit middel genezen zijnde, hetzelfde nog vier maanden daarna gebruikt heeft, onder opzicht van Dr DON IGNACIO RUIZ DE LAZUIAGA.

Wanneer de bloeding sterk is en zonder ophouden voortduurt, mag men *drie drachmen* van het extract aan den patient geven, in den loop van den dag, gelijk somtijds geschied is: op deze wijze is de hardnekkigste vloed teruggehouden geworden.

Tot hiertoe heeft men zelden het afkookfel of aftreksel van den wortel der *Ratanhia* gebruikt tot stopping der bloedvloeijingen; doch zij, die zulks deden, hebben er dezelfde goede uitwerking van

ondervonden, doende twee drachmen van den wortel kookten voor elke *dosis*. Ik heb bevonden dat een vierde gedeelte van de eigenschappen der wortels door het water wordt uitgetrokken; waaruit volgt, dat zij, die van het afkookfel gebruik gemaakt hebben, in elke portie slechts de kracht van eene halve drachme van het extract verkregen hebben. Indien men derhalve van het afkookfel of aftrekfel wil gebruik maaken, moet men zorgen de *dosis* te regelen naar mate telkens meerdere of mindere der werkzaame bestanddeelen daarin opgelost zijn.

Lieden aan braking onderhevig, nemen het extract in den vorm van pillen met een weinig water; op deze wijze is de smaak onmerkbaar en doet dezelve uitwerking. In plaats van het extract kan men twee drachmen in poeder geven van de buitenzijde des wortels: men kan verzekerd zijn, dat deze *portie* het effect van eene drachme van het extract zal hebben, alzoo twee drachmen van het eerste eene drachme van het laatste bevatten.

Indien het immer gebeurd is, dat het extract het vermogen niet gehad heeft van het bloed te stelpen, moet zulks waarschijnlijk daaraan toegeschreven worden, dat men het niet in de hoeveelheid van eene drachme gegeven heeft, en aan gebrek van ondervinding in den Arts, die hetzelfde voorgeschreven heeft; want er zijn meer dan achthonderd gevallen, waarin dit specifiek geneesmiddel verwonderlijke genezing bewerkt heeft; onder dezen zijn de volgende algemeen te *Madrid* bekend, van de Heeren Marquis de SAN SIMON, DON FERNANDO ATAY-

DE Y PORTUGAL, DON JOZE RUIZ DE SANTAGNA, DON MATIAS HIMENER Y ARMONA, DON MATIAS HERRERA, DON ANTONIA PERER Y VALDES, DON JOACHIN MORALES, DON ANTONIO DIAZ, ENZ. ENZ. ENZ.

H O O F D S T U K. VI.

Eigenschappen en bestanddeelen van den Rathanhia-wortel; waartoe dezelve al gebruikt is, en met nut gebruikt zoude kunnen worden.

De wortel der *Ratanhia* verdeelt zich in verscheidene dunne takjes van eene vierde tot eene vara (*) lang, rond, hier en daar gebogen, een half duim dik of weinig meer of minder; het bestaat uit het inwendig houtachtig gedeelte, dat witachtig van kleur is en de buitenste schors, welke rood en dik is, en eene zwartachtige broze huid heeft. Geene andere reuk is daaraan te ontdekken, dan die van de aarde, waarin dezelve groeit, die niet onaangenaam is en meer merkbaar wordt bij het kooken. De smaak is zeer scherp, zamentrekkend, iets of wat bitter: getrokken of gekookt in gewoon water geeft dezelve eene tinctuur van een hooggekleurd rood, dat zich met elk *kali* vereenigd, met groen vitriool eene zwarte kleur verkrijgt, welke als inkt gebruikt zoude kunnen worden

(*) De Spaansche Vara is drie voet lang. Aanm. v. d. Holl. Vertaler.

den om te schrijven, en te kennen geeft, dat in dezen wortel eene groote hoeveelheid galnootzuur of zamentrekkend bestanddeel gevonden wordt. Het aftreksel en afkooksel eene tijdlang still gestaan hebbende, zakt een zwarte poeder, hetwelk in *Alcohol* onoplosbaar is, en bij onderzoek door middel van sterk *g rectificceerden spiritus vini* geen de minste spoor van harstachtigheid vertoonde.

Het afkooksel en het extract in water opgelost en wel geschud zijnde, schuimt zeer sterk, gelijk zeep.

Drank van Ratanhia voor bloedvloeijingen.

„Neemt van den wortel der *Ratanhia* eene halve
„once, gewoon water twee ponden.

„Laat het verkookten tot op een half pond, giet
„het door, doet daarbij twee drachmen azijn; zo
„gij 't wilt verzoeten, doet daarbij eene halve once
„zuiker.”

In dringende gevallen mag deze drank in eens gegeven worden; doch indien het geval niet zeer dringend is, kan dezelve in twee of drie portien verdeeld worden, gelijk geschied is door de bovengemelde Doctoren, welke daarvan gebruik gemaakt hebben tot stelping der bloedvloeijingen.

Daar de zieken ligtelijk op deze wijze te veel vochts verkrijgen, doet men beter het volgend voorschrift in de plaats te stellen.

Drank van het extract der Ratanhia.

„Neem van het extract der *Ratanhia* tot poeder
der

„der gemaakt eene drachme, glauberzout eene once :
 „laat het smelten op een zacht vuur; doet daarbij
 „gewoonen azijn eene draehme.”

Deze drank is algemeen door eenige Doctoren ge-
 bruikt geworden, en heeft spoediger de gewenschte
 uitwerking gehad, wanneer men denzelve bij het
 begin der bloeding of later in eens gegeven heeft.

Pillen van het extract der Ratanhia.

„Neemt van het extract der *Ratanhia* eene drach-
 „me; bevochtigt het met zooveel water als noodig
 „is om er pillen van te maken.”

Deze hoeveelheid heeft dezelfde uitwerking als
 de bovenstaande drank.

Poeder van den Ratanhia-wortel.

„Neemt van de wortelen der *Ratanhia*, die zeer
 „droog zijn, breekt en kneust dezelve, zoo dat het
 „buitenste daar af gaat, werpt het binnenste, als
 „nutteloos weg, maakt het daarop tot een fijn
 „poeder: drie drachmen hiervan maken eene *do-*
 „*sis* uit, en staan gelijk met eene drachme van het
 „extract, dat wel bereid is.”

Tinctuur of geest van Ratanhia.

„Neemt van het extract der *Ratanhia* eene halve
 „once; brandewijn vier oncen; gedistilleerden azijn
 „acht oncen; doet het in een vat met eenen naauwen
 „hals en laat het drie dagen lang in den distilleer-
 „ketel, opdat het extract ontbonden worde. Be-
 „waart het in welgestopte fleschen.”

De-

Deze tinctuur is bij uitnemenheid geschikt om de scheurbuik in derzelve beginfelen te stuiten. het zeere tandvleesch te genezen en de tanden vastemaken: men neemt eenige maalen daags een weinig daarvan in den mond.

Mondspoeling van Ratanhia.

„Neemt extract van *Ratanhia* vier drachmen;
 „water eene halve pint; gewoonen azijn twee oncen:
 „laat het extract in het water oplossen over een
 „matig vuur, en voegt alsdan den azijn daarbij.”

Men heeft bevonden, dat deze spoeling niet alleen goed is om de tanden te behouden en eenen zeeren mond te genezen, maar ook om de scheurbuik in den aanvang te stuiten. Indien men deze mondspoeling langen tijd wenscht goedtehouden, moet men gedistilleerd water, in plaats van het gewoone nemen.

Tandpoeder van Ratanhia.

„Neemt van den buitensten schors van den wortel
 „zes oncen, *Xibia* tien oncen, *Cremor tartari* eene
 „halve once; *Iriswortel* eene halve once.”

Laat alles te zamen tot een zeer fijn poeder stoten en wel gemengd worden.

Dit mengsel kan tot een *Opiat* gemaakt worden, wanneer men het vochtig maakt en eene genoegzame hoeveelheid geclarificeerde suiker daarbij doet.

Ratanhia - pleister.

„Neemt van het extract der *Ratanhia* vier oncen;
 „*Fran-*

„ *Frankinsense* vier oncen , *Galbanum* twee oncen ;
 „ versterkende pleister zes oncen ; *Terpentijn* twee
 „ en eene halve once ; *Olie* twee oncen .”

Laat de harstachtige zelfstandigheden en de pleister met de olie op een zacht vuur smelten ; daarna moet het extract zeer fijn gepoederd daaronder gemengd worden : maakt daar pleisters van in rollen voor 't gebruik.

Deze pleister op linnen gestreken en op gebrooken of verflapte deelen gelegd , heeft eene wondervolle uitwerking gehad , en is een zeer krachtig middel ter versterking der heupen.

Zamentrekkend smeersel van Ratanhia.

„ Neemt van 't extract van *Ratanhia* drie oncen ,
 „ loodwit twee oncen , gezuiverde aluin eene halve
 „ once .”

Maakt dit alles tot een zeer fijn poeder , mengt het wel , neemt vervolgens : „ *Olie* van *Kozen* „ anderhalf pond ; *Terpentijn* twee oncen ; wasch „ drie oncen .” Dit op een zacht vuur gesmolten zijnde , wordt de voormelde poeder daaronder gemengd , en alles te samen gedurig omgeroerd , tot het koud is.

Dit smeersel is een krachtig middel tot vermindering der bloedvloeiingen van kraamvrouwen en voor aambeijen .

In het voorschrift voor den Tandpoeder kan men in plaats van zes oncen der buitenste schors van den wortel , drie oncen van het extract nemen , wijl in deze hoeveelheid van den wortel drie oncen van het extract vervat zijn , terwijl de geheele wortel met
 het

het houtachtige gedeelte daarbij , slechts een vierde gedeelte extract uitlevert. Koude brandewijn lost er meer van op dan gedistilleerd water; azijn minder. Alle deze vochten heet gemaakt, kunnen eene veel grootere hoeveelheid van het extract oplossen, dan wanneer zij koud zijn. Daar heet water het extract zeer wel oplost, eenvoudiger en over het algemeen onschuldiger is, dan de overige, behoort het hier den voorrang te hebben: ook heeft men opgemerkt, dat het extract in heet water opgelost over 't algemeen spoediger werkt, dan dat, 't welk in koud, gedistilleerd of ongedistilleerd water, ontbonden is.

Alhoewel de Doctoren in het algemeen aan hen, die aan bloedspuwingen lijden, gewoon zijn het gebruik der melk aantebeveelen, ten einde de scherpte van het bloed te verbeteren en de zieken zelve te voeden, zoo is het na het gebruik der *Ratanhia* des te sterker aanteraaden, wanneer de bloedspuwing met eene zeere keel en heeschheid verzeld gaat, welke volgens DON JOSEF ORTEGA DE TAMAYO en andere Doctoren door de melk genezen worden.

Voor koorts en epileptische toevallen.

„Neem van den *Ratanhia* poeder eene once.

„Verdeel dezelve in zestien gelijke deelen, laat er alle twee of drie uren een van nemen, in een thee van kruisemunt of rosmarijn.

of

„Neemt van den *Ratanhia*-poeder eene once;

„Gember-poeder, eene drachme;

„Sijroop van Oranjeschillen eene once.

„Mengt

„ Mengt dit en maakt zulks met enkelen sijroop tot
„ een conferf.

„ Een theelepел of de hoeveelheid van eene groote
„ nootmuskaat te nemen alle uren, behalve in de
„ hitte van de koorts.

of

„ Neemt van den *Ratanhia* - poeder en de *Aroma-*
„ *tische Tinctuur* der *Ratanhia* van elk zes drach-
„ men, zuiver water zeven oncen;”

Mengtze, gebruikt drie groote eetlepels vol alle
drie uren.

Voor indigestie, winden, fluor albus, slijmvoed.
onvruchtbaarheid, verouderde zweren, enz.

„ Neemt extract van den *Ratanhia* - wortel ander-
„ half drachme; *Magnes. vitriolat*, twee drachmen.
„ *Tinctuur* van *Ratanhia* eene halve once. Zuiver
„ water zeven oncen. Mengt het wel, gebruikt
„ twee of drie eetlepels vol alle vier uren.”

Dit is een voortreffelijk middel tegen de opgenoem-
de ongesteldheden.

Indien de patient onderhevig is aan loslijvigheid,
moet de *magnesia vitriolata* daaruit wegblijven; in-
gevallen er zuur, klieren of jicht plaats hebben, kan
men twee drachmen van het *natrum praeparatum*
in derzelver plaats stellen.

Indien de patient den vorm van pillen verkiest,
zal het volgend voorschrift van dezelfde uitwerking
zijn.

„ Neemt

„Neemt van het extract der *Ratanhia* anderhalve drachme; Gedroogd *natrum* eene halve drachme; Olie van *karwei*, vijftien druppels. Mengt het en maakt het met enkelen sijroop tot eene massa, welke men verdeelt in dertig pillen: gebruikt twee stuks driemaal daags, of drie stuks tweemaal daags.

Voor Waterzucht.

„Neemt extract van *Ratanhia* twee drachmen, *Tinctuur* van *Zeeajuin* (*Tinct. Scillae*) eene drachme, *Spirit. nitri dulcis* en *Spirit. Ammon. composit.* van elk twee drachmen; *Aromatische Tinctuur* van *Ratanhia* eene halve once. Zuiver water zeven oncen. Mengt het, gebruikt drie eetlepels, drie a viermaal daags.”

In waterzucht van de borst, van den buik of der ledematen, is dit het werkzaamste middel. Daar hetzelfde het geheele gestel versterkt en de ontlasting van het water door de piswegen bewerkt, heeft het in verscheiden hoopeloze gevallen de gelukkigste gevolgen gehad.

Voor Diabetes.

„Neemt extract van *Ratanhia*, eene drachme, Salpeterzuur (*Acid. nitri*) drie drachmen. *Aromatische Tinctuur* van *Ratanhia*, eene halve once. Zuiver water, zeven oncen.”

Voor langduurige diarrhoea en loslijvigheid.

„Neemt extract van *Ratanhia* anderhalf drachme, *Aromatische Tinctuur* van *Ratanhia*, zes drachmen; Lijnwater zeven oncen. Mengt het gebruikt van twee tot drie eetlepels alle vier uren.”

Voor

Voor prikkelbaarheid van het zenuwstelsel, zenuwachtige hoofdpijn, hypochondrie, st.
VitUSDans, enz.

„Neemt extract van *Ratanhia* anderhalf drachme, *Kamferjulep* (*) zes oncen, *Spirit. Ammoniae composit.* twee drachmen. Mengt het en geeft er van twee a drie eetlepels vol, driemaal daags. Dit is een voortreffelijk middel voor de zenuwen.”

H O O F D S T U K VII.

Beschrijving van de Ratanhia of Krameria Tetandra.

Het is eene plant met menigvuldige takken. De wortel is *horizontaal*, doorgaands eene *vara* lang, zeer getakt, hier en daar gestrengeld, op zijn hoogst een half duim dik, donkerbruin van kleur, ruuw en geborsten van buiten, rood van binnen.

De stengel is rondom vol van takken.

De takken staan wijd uit elkander, die in het
 mid-

(*) Deze *Kamferjulep* wordt nog hier en daar in *Engeland* gebruikt en op de volgende wijze bereid:

Neemt kamfer twintig greinen; brandewijn twintig druppels, witte suiker en arabische gom van elk twee drachmen. Wrijft de kamfer met den brandewijn, vervolgens met de suiker tot een fijn poeder. Doet daarbij den arabischen gom tot poeder gemaakt, mengt alles wel. Giet daar vervolgens langzamerhand een pint kookend water op, altijd voortgaande met wrijven. Laat het wel overdekt staan en wanneer het koud geworden is, giet het door fijn linnen en bewaar het voor 't gebruik. *Aanmerk. v. d. Holl. Vertaaler.*

midden alleen gaat regt op; zij zijn van twee tot drie voeten lang in 't rond; de teederste takjes daaronder hebben bladen, zij zijn bedekt met een dons, zoo zacht als fluweel en wit van kleur, de andere takken hebben geene bladeren en zijn digt bij den grond van eene donkerbruine kleur.

De bladen staan afgezonderd van elkander, uitgebreid en fcherp gepunt, ongeschonden en van buiten bedekt, met een zacht dons, als fluweel, en wit van kleur.

Iedere bloem staat op zichzelve met twee kleine blaadjes, welke tegen elkander aankomen en aan het uiteinde gepunt zijn. Dezelve heeft geenen kelk, maar eene kleine kroon van vier bladen, geplaatst als 't ware in de gedaante van een vlinder, de twee zijbladen uitgespreid, het breedste dubbeld in het benedenste uitgehold en iets breeder, dan de anderen, zij hebben altemaal slechts weinig glinsterend haar van binnen; van buiten zijn zij bedekt met een fluwelig dons: de stammen zijn drie in getal; tusfchen het vruchtbeginfel en de kleine blaadjes zijn dezelve van binnen boogsgewijze gekroond.

De ftamper is laag en gepunt als eene elst.

De vrucht is van de grootte eener aardbezie, droog, rondachtig, laag en bevat ééne kern, dezelve heeft van achteren eenige kleine doornen als vischhocken van eene donkerroode kleur.

De karn of het zaad is eene bolronde noot, genoegzaam in de gedaante van eenen kleinen amandel en met eenen fcherpen punt voorzien.

UIT-

U I T T R E K S E L

Uit de Verhandeling van den Heer RICHARD REECE, M. Doct. te Londen. (Ziet de Inleiding hier vooren.)

Doctor REECE den *Ratanhia-wortel* als een plaatsvervangend middel van de Kina aanbeveelende, hetwelk dezelve in werkzaamheid verre overtreft, begint met de aanmerking, dat de ontdekking daarvan in het tegenwoordig tijdstip deste gewigtiger wordt, alzoo de Kina in de laatste jaren van minder goede hoedanigheid geweest is, dan in vroegere tijden, hetzij door vervalsching, of hetgeen hem waarschijnlijker voorkomt, door de vermeerderde vraag daarnaar, wijl de beplantingen, waarvan dezelve tot heden toe getrokken worden, beginnen uitteesterven, en het eene bekende zaak is, dat de West-Indische Kina niet overeenkomt met die, welke oorspronkelijk uit de Spaansche bezittingen en Zuid-America, de plaats van derzelve eerste ontdekking, werd ingevoerd.

Hij gaat daarop voort met te verhalen, op welke wijze hij in *Engeland* daarmede bekend geworden is. De Kapitein van een Spaansch schip, eenige maanden geleden, genomen en in *Engeland* opgebracht, verhaalde mij, dat de Portugeesche kooplieden veel gebruik maakten van den *Ratanhia-wortel* in de bereiding van den rooden wijn, ten einde denzelve daarmede te kleuren en er meer sterkte en smaak aan te geven, en dat zij uit dien hoofde de eigenschappen dezer plant altoos zeer

geheim gehouden hadden. Hierdoor opmerkzaam gemaakt, vervoegde ik mij bij verscheiden kooplieden in Spaansche wijnen handelende, die mij het gegeven bericht bevestigden, dat men namelijk van het aftreksel van zekeren wortel gebruik maakte om den wijn te kleuren, doch zeiden noch den naam, noch de eigenschappen daarvan te kennen. Een van hen was zoo vriendelijk mij eene bereiding daarvan ter hand te stellen, welke hij uit *Portugal* ontvangen had, onder den naam van *wijnkleursel*, hetwelk bleek een verzadigd aftreksel van den wortel in brandewijn te zijn: de donkere kleur en de sterkte, welke het aan den portwijn geeft, maakt het tot een artikel van het grootst belang voor de portugeesche wijnfabrikanten. Eene partij van den wortel en van het extract zich onder de lading van een Spaansch schip door onze kruisers genomen, bevonden hebbende, kwam om verkocht te worden, op onze openbare veiling van Droogerijen in *Londen*: ingevolge de berichten, welke ik verkregen had, hield ik mij bezig met het onderzoek van deszelfs natuur en geneeskrachtige bestanddeelen.

De wortel, langzaam gekaauwd, heeft eenen zeer aangenaamen zamentrekkenden smaak, welke lang nablijft, en eenigzins specereijig en bitter is, en vele *extractiefstof* oplevert. Deze hoedanigheden, zoowel als de kleur, deelen zich mede aan koud en kokend water en brandewijn. De *tinctuur* met brandewijn gemaakt heeft bijkans de geur van portwijn. Deze eigenschappen tonen, dat, als geneesmiddel beschouwd, dezelve meer overeenkomst heeft

heeft met de Kina, dan met de *Rubia Tinctorum*. Het afkookfel en aftreksel geeft mede eene grootere hoeveelheid looijstof (*Tannin*), dan dezelfde bereidingen van de Kina: met het *Sulphas ferræ* wordt uit beiden een inkt geformeerde. De *tinctuur* met *geretificeerden* brandewijn is bitter en zamentrekkend van smaak en eenigzins specereijig. Eindelijk is het zoo zeer doortrokken van eene harstachtige zelfstandigheid, dat dezelve door bijvoeging van water troebel wordt.

Uit de blijkbare hoedanigheden van dezen wortel en deszelfs bestanddeelen, door *chemisch* onderzoek ontdekt, zal elk *practicus* denzelven als een *tonisch* geneesmiddel aannemen, zonder verder bewijs te behoeven.

Zamentrekkend beginsel, specereijig bestanddeel en Looijstof (*Tannin*) zijn de drie groote bestanddeelen van alle magtig versterkende middelen, en het is de vereeniging der beide eersten, welke de Kina bijzonder onderscheidt, en dezelve verheft boven alle *tonische* middelen uit het plantenrijk, waarin dezelve niet in dezelfde evenredigheid voorkomen.

Aan het laatstgenoemde bestanddeel, de looijstof, welke nog niet lang geleden ontdekt is, hebben wij de laatste vorderingen in de hedendaagsche scheikunde te danken. Het gewigt, hetwelk men in de *practijk* der geneeskunde aan dit bestanddeel hechten moet, wordt veelligt zelfs tegenwoordig nog niet genoegzaam naar waarde geschat. Het heeft meer overeenkomst met het dierlijk gestel,

dan de overige zelfstandigheden, weshalve het verondersteld wordt krachtiger te zijn in de verdrijving der koorts. De Heer PEZZONI, een fransch *Doctor* te *Constantinopolen* heeft hetzelfde, ten einde hiervan de proef te nemen, afzonderlijk toegediend met een gevolg verre overtreffende het gebruik der Kina, of van elk ander artikel, waarin dit bestanddeel in geringere hoeveelheid gevonden wordt. Deze proefnemingen van PEZZONI worden bevestigd door het gevoelen van VAUQUELIN, en eenige fransche *Chimisten*, zich grondende op den aard en de eigenschappen van het dierlijk gestel. Indien nu dit alles juist is, zo volgt, dat de *Ratanhia-wortel*, uit hoofde van de grootere hoeveelheid looijstof, welke dezelve bevat, in evenredigheid daarvan, boven de Kina gesteld moet worden, in alle die gevallen, waarin Kina kan gegeven worden.

Hierbij komt nog, dat de *Ratanhia* veel aangenamer van smaak is, dan de Kina, zij heeft ook niet denzelfden graad van bitterheid, en is niet zoo nadeelig voor de ingewanden.

Nu volgt van pag. 15 tot 38 eene menigte van gevallen, waarin de Heer REECE zelf, en vele andere *Engelsche Doctoren* dit middel met den besten uitslag gebruikt hebben.

In tusfchenpoozende koortfen, zegt de Heer REECE, heeft het, voor zoo verre mij bekend is, nimmer gemist; in een geval, door den Heer BUTTERS, een voornaam *Chirurgijn* te *Kenning-Hall* in *Norfolk* medegedeeld, heeft het de beste

gevolgen gehad, nadat de Kina in volle *doses* niets had kunnen uitwerken.

In alle ongefteldheden, welke het gebruik van *tonifche* middelen vorderen, kan de *Ratanhia-wortel* op dezelfde wijze toegediend worden als de Kina, dan, daar dezelve fterker is, kan men met eene kleinere *doses* volftaan: *vijftien greinen van den poeder kunnen geacht worden gelijk te ftaan met twintig greinen van de beste Kina.*

Het extract in *Zuid-America* bereid (*Extractum Ratanhiae exoticum*) kan genomen worden in den vorm van pillen, van vijf tot tien greinen, tweemaal daags.

De Poeder (*pulvis Ratanhiae*) kan gegeven worden van tien tot dertig greinen.

De *Aromatifche tinctuur der Ratanhia* is een aangenaam en krachtig maagmiddel. Twee theelepels vol in een weinig water, drie a viermaal daags, zijn een voortreffelijk middel voor *indigestie* en derzelve gevolgen, als: winden, maagpijn, maagkramp, enz.

De zamengestelde *tinctuur* wordt op dezelfde wijze voor dezelfde toevallen genomen.

De enkele *tinctuur* is zeer goed tot reiniging der tanden in plaats van de *tinctuur* van *Mijrrhe*.

Tinctura Ratanhiae.

R. Rad. Ratanhiae contus. Zij.
Spirit. Vini lib. ij.

Laat dit trekken gedurende acht dagen en zijg het door.

Tinctura Ratanhiae Composita.

- ℞. Rad. Ratanhiae contus. ℥iij.
 Cort aurant sic. contus. ℥ij.
 Rad. serpens virgin. ℥β.
 Croc. Anglic. ℥j.
 Sp. vini rectific. lib. ij.

Laat zulks trekken gedurende twaalf dagen en zijg het door.

Deze *tinctuur* is veel sterker dan HUXHAM'S *tinctuur* van Kina, en wordt gevolgelijk in kleindere doses gegeven.

Tinctura Ratanhiae Aromatica.

- ℞. Rad. Ratanhiae contus. ℥iij.
 Cort. Cannellae albae, contus. ℥ij.
 Sp. vini lib. ij

Laat dit trekken gedurende tien dagen en zijg het door.

Twee a drie theelepels vol, twee a driemaal daags met een weinig water. Als een versterkend en maagmiddel gaat niets boven deze *tinctuur*.

De Heer REECE maakt eindelijk het publiek opmerkzaam, hoe veel daarvan afhangt, dat men zich den wortel en het extract der *Ratanhia* uit goede handen aanschaffe, daar de vervalsching maar al te dikwijls den roem van verscheiden geneesmiddelen in den beginne gestuit heeft. Hij zegt, dat de Heeren DAVY en REBERTS van *Gould-Square*, CRUTCHED FRIARS kooplieden in droogerijen te *London* zodanige schikkingen gemaakt hebben, dat zij met grond vertrouwen, het publiek daarvan op den duur en naar vereischte der dagelijks vermeerde-rende vraag te zullen kunnen voorzien.

Het

Hetzelve is ook te bekomen bij den Schrijver der Verhandeling, REECE and Co. *Chemical and Medical Hall* No. 171. *Picadillij te London*, destijds (1808) werd het aldaar verkocht tegen inkoopprijs, voor slechts een derde van den prijs der Kina. Op den *Catalogus* van 1814 staat de prijs van den poeder van *Ratanhia* genoteerd tot 1 £ 2 schellings sterling per pond.

De *Recepten* van pag. 46 tot 50 voorkomende zijn hier achterwege gelaten, daar de *Auteur* zelf, in zijne latere werken, in derzelve plaats gesteld heeft alle die, welke in de Verhandeling van den Spaanschen Doctor RUIZ, welke hem waarschijnlijk destijds nog niet ten volle bekend was, gevonden worden. Alleenlijk laten wij een *recept* uit een ander werkje van Dr REECE, hetwelk in de Spaansche Verhandeling niet gevonden wordt, hier volgen.

Voor Rotkoortsen, Koudvuur, enz.

Neem extract van *Ratanhia* anderhalf *drachme* *Kamferjulep* (*) zeven oncen. *Acid. vitriolic. dilut.* twee drachmen. Mengt het, gebruikt drie groote lepels vol alle vier uren.

(*) Zie hier voren pag. 65.

N A S C H R I F T

VAN DEN HOLLANDSCHEN VERTALER.

Zoo even ontvang ik de proeven van den *Ratanhia-wortel*, welke ik in *London* uit de *Apotheek* van de Heer REECE enz. mij door een goeden vriend heb aangeschaft. Zie hier de nota der prijzen.

In 't klein.	{	<i>Rad. Ratanh.</i> $\frac{2}{8}$ per ons C ¹ f	1 - 7 - 8
		<i>Puly. Ratanh</i> $\frac{2}{6}$	1 - 2 —
		<i>Ext. Ratanh.</i> $\frac{2}{6}$	1 7 - 8
In 't groot.	{	<i>Rad Ratanh.</i> 28schell pr fl	15 - 8 —
		<i>Ext. Ratanh.</i> harde 2sch. d ^o .	17 - 12 —
		d ^o . d ^o . stof (zachte) 26 d ^o . d ^o .	14 - 6 —

De poeder van *Ratanhia*, welke niets anders is, dan de bast van den *Ratanhia-wortel* tot poeder gestampt, kan door den Heer REECE voor 20 schillings per fl (*f* 11. Holl.) gelaten worden: de reden, waarom deze poeder zes pences per once goedkooper is, dan de wortel, is hierin gelegen, dat hij van de eerste partij welke in *Engeland* verkocht werd, eene groote hoeveelheid tot poeder gestampt heeft, en de volgende aankopen van den wortel veel duurder heeft moeten betalen.

De wortel is thans zeer schaarsch, daar er weinig aangebragt wordt, hetgeen zich uit de politieke omstandigheden van *Zuid. America* gemakkelijk laat begrijpen.

Het *zachte extract* bevindt zich in steene potjes en konde niet wel *getransporteerd* worden, ook zeide de Heer REECE, het harde beter was. Naar ik gisse, is het *zachte extract* in *Engeland*, het harde
in

in *America* zelve bereid. Dit laatste nogtans voldoet niet geheel aan de beschrijving, welke de Heer RUIZ van de keurigste behandeling en bereiding uit de versche wortelen geeft, daar het niet helder noch doorschijnend is.

De *wortel* komt overeen met de beschrijving, doch is, gelijk van zelf spreekt, gedroogd.

De *poeder* van *Ratanhia* is van eene schoone ligtroozenroode kleur en schijnt bijzonder goed te wezen.

Hoewel de Vertaler geen Arts van beroep is, en den *Ratanhia-wortel* alleen als een tandmiddel voorhad te gebruiken, is hem nogtans de Verhandeling van den Spaanschen Doctor RUIZ zoo gewichtig voorgekomen, dat hij de moeite van eene vertaling in een vreemd vak niet gefchuwd heeft, in de verwachting dat onze *practici* zich haasten zullen, dit middel, waarvan zoo hoog geroemd wordt, op den toets te stellen.

Received of the Treasurer of the
Board of Education the sum of
Twenty Dollars for the year
ending on the 31st day of
December 1877

Witness my hand and seal
this 1st day of January 1878
at New York City

John G. Thompson
Treasurer

John G. Thompson
Treasurer

